

Kvindesagen.

Foredrag af Frk. Anne Bruun fra København i Kongsted Forsamlingshus den 18de Februar 1889.

Der blev sagt, at mit Navn var godt kjendt her nede; det tør jeg vel ikke smigre mig med, men derpaa ligger der ejheller nogen Vægt – bedre var det, om den Sag – K v i n d e s a g e n – som er blevet mig Nr. 1, var kjendt her nede. Det tør jeg ikke fuldt ud forudsætte og vil derfor give min Skjærv med til Belysning af Sagen.

Først, hvad Kvindesagen ikke er: Den er ikke, som der spottende siges, den Fordring, at K v i n d e r n e s k a l v æ r e s o m M æ n d e n e. Det vil vi ikke, vi vil ikke synke ned til Mændenes Moralstandpunkt. Ikke heller som der fremdeles spottende siges: at K v i n d e r n e s k a l s t y r e, skjønt hvem véd, om det var saa galt! nu har jo Mændene styret saa længe, saa til en Forandring kunde man prøve at bytte Rollerne om. Og dog nej, vi fordrer kun lige Ret med Mændene, og er det for meget? vi er jo dog ogsaa Mennesker.

Vi ønsker slet ikke at blive sat som Dukker til Stads paa Piedestalen og høre paa, at der bliver udbragt S k a a l e r for "det smukke Kjønn", for "Damerne", hvor hele Rækken op og ned langs Bordene slaas i Bunke. Det er Kjønnet, der savles og svæves om og slaas i Hartkorn; og skjønt der ingen Ting menes med de mange pæne Ord, der ofres paa en sliig Skaal, og man derfor ej heller burde lægge Vægt derpaa, saa føler man sig dog uendelig forpint og ulykkelig ved at høre derpaa .

Og hvad skal man stille op derimod? Jeg tror, at det allerbedste Middel er at give lige for lige naar Venskab skal holdes, at udbringe "Mændenes Skaal" som Tak for Kvindernes Skaal, slaas Mandfolkene i Bunke, hele Rækken, og takke hele Flokken, for hvad dog Manden er: god, stor osv. Jeg har prøvet derpaa et Par gange. Den første gang tog jeg Sagen tungt, alvorligt og – kom klodset derfra. Mændene blev rasende. Næste Gang tog jeg det lettere, spøgefuldt, og – de lo.

Dernæst er der V i s e r n e, Viserne hvori Kvinderne besynges som Kjønn.

Jeg mindes fra det store, nordiske Skolemøde i København, at efter Skaalen for Kvinderne, Damerne, så fulgte Visen om:

Den lille,
den snilde,
den kække, den milde,
paa Mælken Fløden,
Rosinen i Grøden!"

Og Damerne smilede og sang med. Det harmede mig, thi vi vil slet ikke være "R o s i n e n", vil nok bede om, at være den nærende Grød.

Hostrup har i sin Ungdom "Begaet" en Vise om Kvinden, han næppe nu vil synges: "Sparsomt Norden osv.", og gjøre Kvinderne til "Blomsterne" – aa, ja! Jeg holder ogsaa af Blomster; men vi vil ikke regnes kun som Blomster, vi vil staa lige med K o r n e t. De kjønne blaa Kornblomster tager sig godt nok ud i ud i Kornmarken; men der er næppe nogen her, som ønskede Vangen fuld deraf; de foretrækker det værdifulde Korn paa Agrene.

Der er vist mangen Yndling, som har følt sig løftet ved at synges Hostrups Sang til Kvindens Pris; men det kom af, at den unge Mand lagde ind i Sangen Tanken om, og Følelsen for, sin udkaarede Pige, "hende", den enkelte – han sang ikke om Flokken.

Men hvorfor er dog slige Ting fra Riddertiden – Skaalerne og Viserne – bleven gjemt og bevaret? Det stammer vist fra, eller staar i nøje Forbindelse med de to Fraser: Kvinden kaldes det s m u k k e og det s v a g e Kjøen. Det er tvende slemme Onder, disse Fraser; men lad os alligevel høre Forbryderne, før de dømmes og hænges. Det kan enhver Forbryder gjøre Fordring paa, det at blive hørt.

Først var der Frasen: Det s m u k k e Kjøen! Skjønheden er to Slags, Aandens og Legemets. Skulde da A a n d e n s S k j ø n h e d være større hos Kvinden end hos Manden. Jeg tror det langt fra. Der er Forskjel med Hensyn til Art og Retning, men i Grad og Styrke bliver det kun tilsyneladende og ikke virkelig. Og hvad angaar den l e g e m l i g e S k j ø n h e d, der har sit Udspring fra, at vi er skabt i Guds Billede, da udviskes denne Skjønhed jo, naar Mennesket søler sig i Last og Synd, og bevares kun i Renhed; men jeg tror, at Mændene er lige saa rene som Kvinderne.

Dernæst er den Frase: Det s v a g e Kjø n! Nu, siger I Mænd, nu tager vi Dig, for de stærkeste er vi alligevel.

Og jeg svarer dertil: Ja, skulde jeg prøve Kræfter med de tilstedeværende Mænd, kom jeg til kort; men lad os drages til Minde, hvad Opfostring og Vane gjør. Det kunde ogsaa være, at mangen Kvinde her i Salen kunde tage det op i Kræfter med de Herrer, der spanker paa Københavns Gader. Dertil kommer, at for mig staar det saaledes, at det, som det gjælder om, er først og fremmest at kunne h o l d e u d, og her er sikkert Kvinden den stærkeste. Hvor kan Kvinden ikke holde ud ved Barnets, Ægtefællens og Vennens Sygeleje! Hvem er den svage og ynkelige under Lidelser? – Jeg har aldrig set noget bedrøveligere Syn end en syg Mand. – (jeg siger det saa sagte.) Og hvem er den stærkeste i Kampen mod Fristelserne? Jeg tror, Kvinden ogsaa her er den stærkeste, om endog Mændene har de fleste A r m k r æ f t e r !

Vi siger Mændene Tak, som hidindtil har staaet os bi og hjulpet os frem; men nu vil vi tillige selv være med i Kampen, vi tør ikke længer holde os tilbage, thi vi føler og ved, at naar det er vor egen Sag, Kvindens Sag, der skal frem, saa maa ogsaa vi, der har Skoen paa, bedst vide, hvor den trykker, og hvor Lindring behøves. Men vi ved ogsaa godt, at for at træde frem maa vi være godt rustet, thi vi bliver voldsomt set paa Fingrene. Det gjør ikke stort, om en Mand træder op og vrøvler, det er ,jo kun en Mand, og saadanne Vrøvlehoveder er de andre Mænd ikke; men var det en Kvinde, der stod frem og vrøvlede, strax hed det: Ja, der kan I høre, hvad vil de dog befatte sig med slige Ting, saadanne Sludderhoveder, som de er alle til Hobe.

Der møder os to Fjender, som vi maa være Voldsomt godt rustet imod. Den ene er H ø f l i g h e d e n. Man vil naturligvis ikke være saa uhøflig at sige en Dame imod, der spiller et stille, lunt Smil bag ved al den Velvillighed, som vore Udtalelser overøses med, lutter Høflighed, der dog alt i alt kun betyder og kunde paa bredt dansk gjengives med: Hold Mund! Men har Kvinden Overbevisningens Styrke, da staar hun fast baade mod Høfligheden og mod den anden slemme Fjende, der stilles op mod os – L a t t e r e n. De kan ikke tro, hvad Latteren er for en mægtig og frygtelig Fjende; men, som enhver, der kæmper for en retfærdig Sag, aldrig tør ræddes, saa flygter den ejheller for Latteren, som kæmper for Kvindesagen.

Hvad fordrer vi da? Vi vil have ens Undervisning for Drengene og Pigerne, for unge

Mænd og Kvinder. "Værsaagod", bliver der svaret os, "det er der ingen, som har noget imod". Ved dette Svar kommer jeg altid til at mindes nogle Ord, som vi brugte i en af vor Børnelege hjemme i Jylland – der hed det nemlig : "Tak skal Du ha', og godt skal Du faa; men Du skal selv være om det". –

Vi Kvinder skal ogsaa have det store Gode: Undervisningen, men vi skal selv være om at faa den. Naar Staten nemlig har 2 Millioner Kroner om Aaret at ofre paa Drengenes og de unge Mænds Undervisning, ud over hvad Almueskolen yder, da har den samtidig til Kvinderne 30,000 Kr. Staten gjør denne Forskjel; men hvem er Staten? Det er ikke længere nu, som da hin franske Konge sagde: "Staten, det er mig". Nu er det Vælgerne, Mændene, der giver Bevillingerne. Men det Syn og den Tanke, som raader her, er grundlagt i H j e m m e n e. Der er Forskjellen sat, og det tidligt. Allerede naar Storsten kommer, hedder det: Er det en Dreng? Og kan der da svares Ja, bliver der Glæde baade hos Fader og Moder; men er det er Pige, aa, ja! der er vel ogsaa nogen Glæde, hvis det er den første, den anden med, kan jeg tro; men voxer Tallet, da voxer ogsaa Forældrenes Bekymring. Otte Piger – hvor skal man finde otte Mænd til dem som F o r s ø r g e r e. Det er Bekymringen, og Glæden jages bort. Men Vi vil ikke lede efter Forsørgere, vi vil selv forsørge os. Den lille Dreng begynder tidlig at spørge: Hvad skal jeg være? Spørgsmaalet drøftes af ham og Forældrene, Venner og Slægtninge ; men kommer den lille Pige med samme Spørgsmaal, da faar hun til Svar: Du skal ingen Ting være, for Du er jo en Pige. Og dette Svar bærer hurtig Frugt, den mest demoraliserende Frugt, der kan tænkes. Den lille har strax paa Følelsen, at for hende gjælder det kun om at gjøre sin Lykke, hun skal se godt ud, skal behage; thi hun skal jo f o r s ø r g e s. Med disse Tanker voxer den unge Pige op og havner vel i et af de Ægteskaber, som Frøken Zahle 1872 i "Fædrelandet" kaldte "Forsørgelsesanstalt for brødløse Kvinder".

Den Slags Anstalter arbejder vi hen til at faa opløst og afskaffet. Kvindens Stilling som Hustru og Moder er Samfundets vigtigste Stilling, og derfor skal Pigen have lige Ret til Undervisning som Drengen, at hun kan blive dygtiggjort til denne alvorlige Plads, dygtiggjort til at tjene sin Føde og arbejde; thi vi mindes Skriftens Ord, "at den, som ikke vil arbejde, bør ej heller have Føde, osv."

Vore Modstandere – og ofte er det Kvinder, der er vore værste Modstandere, som siger: Gift Jer! Det er Kvindens Pligt. I 1885 var der 37,000 flere Kvinder end Mænd i Kjøbenhavn; og en Mand, som da holdt et Foredrag i Kjøbenhavn, sagde

da, at Kvinderne skulde gifte sig, eller kunde dette ikke ske, da skulde de se at faa Lov til at være i et Hjem som – T a n t e r; men det er ikke nok for os at gaa i et fremmed Hjem som Familjens Tante, hvad skal vi da gjøre, naar vi bliver gamle og aflægs, nej. vi vil æde vort eget Brød og erhvæve vort eget Brød ved Arbejde.

Det er en sørgelig Sandhed, at Ægteskaberne tager af i en betænkelig Grad. Grundene hertil er mange, og jeg skal ikke her tale om de mange Aarsager, men kun pege paa de økonomiske.

Mange Mænd tør ikke gifte sig, thi de tror ikke at kunne forsørge en stor Familie. Denne Frygt er ofte begrundet og er et Udslag af, at de unge Kvinder ikke er opdraget til at tage Del i Arbejdet, men kun til at sidde til Stads. I min Hjemegn i Østjylland har jeg set den ene Familie efter den anden vandre fra Gaarden, og hvad var Grunden? Det laa i, at Husmødrene ikke tager Del i Arbejdet; de var Gaardmændsdøtre, men de var opdraget som Frøkener. Her maa Skeen tages i en anden Haand, vi maa tage Arbejdet op, hædre Arbejdet, saa formerer vi Hjemmene, Ægteskaberne og – Forsørgelsesanstalterne gaar ud af Verden, saa faar vi et Hjem i Stedet, hvor der bygges paa fælles Kjærlighed og ægte Sympati. Og det er paa Hjemmene, Samfundet hviler, der finder Livet sin Styrke og Grund. Vi synger med Bjørnson:

Et enkelt Hjem har saa lidt et Land,
naar ud det sendte dets Frelsermand,
og mange tusende Hjem det var,
som Landet frelst ifra Slaget har,
og det, som bærer det gjennem Freden,
er Hjemmets Pulsslæg i Travlheden."

Derfor vil vi rydde væk alle de Sten, som hindrer Hjemmene og Ægteskaberne, og derfor vil vi tage Del i Arbejdet. Men naar vi møder frem til Arbejde, siger vore Modstandere: "Værsgod, arbejd kun, tag fra hverandre saa meget, som I kan af Kvindearbejde, men lad Mændenes Arbejde ligge". Mændenes Arbejde! Mon da Mændene har forpagtet Jorden for sig selv af Vorherre! Paa ingen Maade: I Middelalderen røvede de vel Arbejdet ud af Hænderne paa Kvinden, fordi hun var svag nok til at finde Behag i at lade sig forsørge; men nu skal der intet Arbejde være, som er Mandens alene, vi fordrer, at enhver, Mand og Kvinde, faar Lov til at vælge det Arbejde, som deres Natur bedst passer til. Vi ved nok, at der tillægges os

den Mening, at vi ønsker om Manden, at han maa komme til at "sidde og vugge den lille, og hakke Persille", men jeg gjentager det: Vi ønsker kun, at enhver kommer paa sin rette Hylde efter sin Natur, og jeg føjer til, egnede en Mand sig kun til at sidde ved Vuggen, lad ham da sidde der, han maa da være en saa daarlig Forsørger, at det er bedst for ham med, at han bliver ved. hvad han kan.

Der er mange Kvinder, som maa være Forsørgere. I 1885 var der i Kjøbenhavn 15,000 Enker der maatte være Forsørgere for deres Husstand. Ja, siger vore Modstandere, naar Moderen saaledes skal vandre ud fra Hjemmet til sit Haandværk eller hvilket Arbejde, de nu vil have hende til at tage op, saa glemmer hun jo sine Børn, som maa komme til at gaa for Lud og koldt Vand. Hertil svarer jeg: Spar kun Jer Bekymring! – Moderømhed og Moderkjærlighed er en saa almen og dyb Følelse og Drift hos enhver Kvinde, at den nok skal holde Moderen hjemme hos sine Børn. Men Tilladelsen til at arbejde maa I ikke berøve os! I siger jo selv, at Arbejdet adler Manden, mon det da ikke ogsaa skulde adle Kvinden – Mennesket.

Dernæst fordrer vi: **A r b e j d e t b e t a l e s e n s**, samme Arbejde, samme Løn, enten det er udført af Mand eller Kvinde. Men hertil siger vore Modstandere: Det kan ikke lade sig gjøre, Forsørgerne – og det er Mændene maa have større Løn, ellers kunde de ikke opholde Familjen. Men det er slet ikke saa. Vi ser aldrig at der gjøres Forskjel paa gifte og ugifte Mænds Løn, eller at Lønnen bestemmes derefter.

Og er det saa lutter Mænd, der er Forsørgere? I 1885 fandtes i Kjøbenhavn af Mænd, der var Forsørgere, 87,000; men der fandtes samtidig af Kvinder, der maatte være Forsørgere, ikke mindre end 51,000. Et ret slaaende Antal, en ret talende Kjendsgjærning. Nej, der gjøres Forskjel paa Lønnen for Kvinde og for Mandsarbejde, og det er en gammel Vane at gjøre denne Forskjel, skjønt den er indlysende uretfærdig. Der hænger to Frakker hos Kjøbmanden, de er lige godt syet, ingen kan vrage den ene for den anden, Arbejdet er ens; men der er den dobbelte Forskjel paa Lønnen derfor; thi den ene er syet med Kvindehænder og den anden med Mandshænder Han tik dobbelt Betaling imod hende.

Det skal villig indrømmes, at Kvinderne bærer selv den store Skyld i dette Forhold, de undervurderer nemlig selv deres Arbejde, og den ene underbyder den anden, hvorfor de maa tage Skade for Hjemgjæld. Dette bør ikke ske.

Det styggeste, jeg har hørt, dette vedrørende, er dog, at det er naaet dertil, at

Gaardmændsdøtre her paa Sjælland, der har været kjede af det hjemlige Arbejde, at malke osv., har sat sig til at brodere og sy Handsker for Magasinerne i Kjøbenhavn, for derved at erhvæve sig Lommeskillinger til at tilfredsstille deres Fornøjelser for, paa Ture til Byen. Og hvad blev Udslaget heraf: Samtidig med at de øgede deres Morskab, tog de Brødet fra de stakkels Syersker, der sidder kummerligt og slider i Kvistkamrene inde i Byen.

Vi føler det godt, der er meget at rette, megen Modstand at slaa ned og Kamp at stride igjennem; men vi føler og tror tillige, at Sejren maa komme, thi eftersom alt, hvad der er sandt og ædelt sejrer dog tilsidst, saa maa ogsaa Kvindesagen naa frem.

Jeg skal endnu anføre noget om, hvad der er gjort for at løse eller søge Løsning paa de mange Spørgsmaal, der har rejst sig om Kvindesagen:

I 1871 stiftedes "Dansk Kvindesamfund", der virker gennem Møder, Foredrag, Bøger – jeg skal særlig anbefale det lille Skrift af A s t r i d S t a m p e: "Kvindesagen" (10 Øre), – gennem sit Tidsskift "Kvinden og Samfundet", der koster 1 Kr. for Halvaaret, og kan bestilles paa alle Posthuse.

Der er oprettet en Handelsskole og en Tegneskole for Kvinder, ligesom der ogsaa nu uddannes enkelte kvindelige Haandværkere.

Gjennem Rigsdagen er det nu naaet at aabne Universitetets Døre for Kvinden, hvilket har haft til Følge, at der nu allerede findes flere kvindelige Læger, men langt fra saa mange som ønskeligt.

Ved Lov af 1880 fik Kvinden Ret over hvad hun selv erhvæver i Ægteskabet. Fr. Bajers Lovforslag om Kvindens Deltagelse i Kommunalstyrelsen naaede derimod ikke at blive vedtaget, saa endnu er . Forbrydere. Idioter og – Kvinder udelukket fra disse Valg. Ikke bedre gik det forrige Aar med L. Schrøders to smaa, uskyldige Lovforslag: "Om at Kvinderne kan faa Sæde i Skolekommissionerne" og i "Bestyrelsen for den fri Fattigkasse", ingen af dem gik igjennem. Derimod blev den lille Lov om, at Kvinder kan vælges ind i Tilsynet med Plejebørn, vedtaget; og mange Steder har jo Kvinder allerede overtaget dette Hværv.

Dernæst har "Dansk Kvindesamfund" oprettet et F æ s t e k o n t o r i Studiestræde Nr. 1. Det var ikke grundet paa Mangel af Fæstekontorer, at dette blev oprettet, der var desværre flere end nok; men de var og er ikke gode, trods gyldne og fristende Løfter om frit Logi, indtil der skaffes Tjeneste, skjønt forekommende og venlige Agenter bliver udsendt fra disse Kontorer og møder frem

ved Jærnbanen og ved Dampskibenes Ankomst, saa er det dog hovedsagelig kun for at fange de ubefæstede Sjæle og lokke Pengene fra dem. at denne Venlighed ofte vises, om den ikke fører til det allerværste. Der bliver ogsaa fæstet unge Piger, hvem der loves glimrende, rigtlønnede Pladser i Hamborg, Belgien og Amerika, naar de kommer der, er deres Plads i den offentlige Prostitution. Der har været lyst mangan Forbandelse over Handelen med de sorte Slaver, nu gaar Handelen med de hvide Slavinder, den er lige saa ond og slet.

Efter store Anstrængelser fik vi med Møje oprettet det "Kvindelige Fæstekontor", Studiestræde Nr. 1, for at værne noget om de ukjendte og hjemløse. Der kan de unge Piger søge til, som vil til Byen, der bliver de ikke trukket op eller ledt vild, men jeg siger til Eder, I unge Piger: Bliv hellere her hjemme, drag slet ikke ind til Kjøbenhavn, dersom I paa nogen Maade kan finde Brød herude – Luften er ikke heller sund for Eder der inde, Livet ikke heller.

Vi kæmper alligevel under et lyst Haab derinde; thi vi har Troen paa en god Sag med os; men det maa I mindes herude, at det ikke altid er saa let at være Forpostene. Og det er vi, over os dænges de første Slag, mod os rettes de første Skud. Det kan være at vi blev trætte og angst, stode vi ikke paa at have Landet med, at I vil være vort Rygstød. I skal ikke angre, om I staar os bi. Jeg forsikrer Eder, fik vi Kvinder Sæde i Kommunalbestyrelsen der inde; saa skulde de offentlige Huse snart blive lukket – og de unge Karle, Eders Sønner, blive skjærmet for mange Farer.

Men alle Hænder maa tage Del i Redningsarbejdet. Har I hørt om hin Hollænder, der sad kold og ligegyldig paa Skibet, som var i Havsnød; alles Hænder var i travl Virksomhed, kun ikke Hollænderens. Og da der blev spurgt ham: "Hvi han ikke var med i Redningsarbejdet?" svarede han kun: "Jeg er Passager!"

Giv ham ikke Medhold, ingen maa sige: "Jeg er Passager, lad de andre om Arbejdet!" Hver Mand paa sin Post. Og er da Fædrelandets Skib sejlet paa Grund af Mændene – mon ikke alle vi Kvinder, naar vi lagde Haand til, kunde faa Skibet flot.
